

Cercetarea vieții românești din Basarabia

Institutul Social Român al Basarabiei și-a început activitatea la 18 noiembrie 1934 cu opt secții: culturală, agricolă, economică, juridică, sociologică, de educație națională, de tehnică și urbanistică, cooperativă. Așa cum preciza dl. Pan Halippa, președintele I.S.R. al Basarabiei, în revista „Sociologie românească” (anul I, 1935, nr. 4, p. 22), încă de la înființare Institutul a urmărit îmbinarea acțiunii culturale cu cercetarea monografică.

Secția sociologică, condusă de dl. prof. H. Dăscălescu, a desfășurat în august 1935 prima cercetare monografică, în satul Iurcenii. Pentru pregătirea ei, membrii secției au discutat în șapte ședințe (decembrie 1934 — ianuarie și februarie 1935) teoria și metoda monografiei sociologice în concepția prof. Dimitrie Gusti, președintele Institutului Social Român din București și director general al Fundației Culturale Regale „Principele Carol”. În alte șase ședințe de lucru (mai — iunie 1935) s-a stabilit programul de lucru al echipei monografice. Materialul documentar colectat în campania de cercetări sociologice de la Iurcenii are o deosebită valoare științifică, probând însușirea de către echipierii basarabeni a modelului gustian de investigare a unităților sociale. Au fost identificate, prin strădania d-lui Aurel Sava peste o sută de documente istorice privind proprietatea răzășească, precum și șaiszeci de basme, consemnate de dl. P. Ștefănuță. Bogata colecție de fotografii înfățișând viața de zi cu zi a iurcenilor întregeste, alături de datele statistice, baza documentară a echipei monografice. S-au făcut, de asemenea, observații sistematice vizînd starea economică a satului, industria casnică, olăritul, agricultura. Echipa monografică a organizat la Iurcenii un mic muzeu de ceramică, un cămin cultural, a sprijinit constituirea unei cooperative a olarilor din sat și a participat la diferite acțiuni de asistență medicală.

Unele rezultate ale campaniei de cercetări au fost comunicate, în intervalul 10 ianuarie — 21 fe-

bruarie 1936, în ședințele publice ale I.S.R. al Basarabiei, după cum urmează: Aurel Sava, O așezare străveche răzășească; P. Ștefănuță, Literatura populară a iurcenilor; Th. Știrbu, Viața economică a satului Iurceni; Th. Porucia, Cadrul geografic la Iurceni; S. Gonța și V. Adiaserici, Industria casnică (olăritul și covoarele) la Iurceni; Al. Romanovici, Agricultura la Iurceni. *Comunicările științifice reprezentative, precum și documentele sociale mai semnificative au fost publicate în revistele „Viața Basarabiei” și „Sociologie românească”.*

Retipărim studiul prof. P. Ștefănuță din revista „Sociologie românească” (anul III, nr. 10—12, pp. 534—537), fiind convinși de valoarea sa pentru cunoașterea vieții românești din Moldova de peste Prut.

SEPTIMIU CHELCEA

Hora în regiunea Iurcenilor

În regiunea Iurcenilor, județul Lăpușna, hora (în graiul local *ziocul*), se organizează pe sate și regional. La Crăciun, Anul-Nou, Bobotează și Paște, flăcăii din Iurceni fac *zioc* numai pentru satul lor. La fel procedează și flăcăii din satele vecine. Vara, însă, flăcăii fac *zioc*, numai în ziua cînd serbează hramul bisericii. Satele vecine participă pe rînd la hora din satele care își serbează hramul. Iată în ce zile se face hora, vara, în satele din regiunea Iurcenilor: Nisporeni, la Duminica-Mare; Iurceni, la Sf. Foca (5 August); Cristești, la Sf. Maria (15 August); Vărzărești, la Sf. Maria (8 septembrie); Bolțun—Procoare, la 14 Septembrie.

La hora de la Iurceni, vin flăcăii și fete din satele: Bolțun, Cristești, Dolna, Vărzărești, Micleușeni, Pașcani și Secăreni. Hora de la Cristești se organizează într-un cadru cu mult mai extins, și se face odată cu hramul mînăstirii Hîncu. La hramul mînăstirii, vin satele de pe o rază de 50—60 km. După slujba religioasă, tineretul coboară în satul Cristești (3 km), la hora. Ziua de Sf. Maria (15 August) este cea mai mare sărbătoare a satului. Gospodinele se pregătesc ca la Paște. Văruiesc casele, mătură și scutură prin camere, așează zestrea și se pregătesc de mîncare și băutură. Flăcăii și fetele din satele vecine, se opresc la gazdele pe care le cunosc, și de aici se duc la hora. Trăsuri cu bărbați și femei, care se întorc de la mînăstire spre casă, se opresc și privesc. În mijlocul satului, se întinde o hora, cît poți cuprinde cu ochii. Două tarafe de lăutari cîntă în cele două capete opuse ale horei, ca să audă cu toții. Hora de la Cristești e tradițională în această regiune și participă toate satele de pe o rază de 30 km.

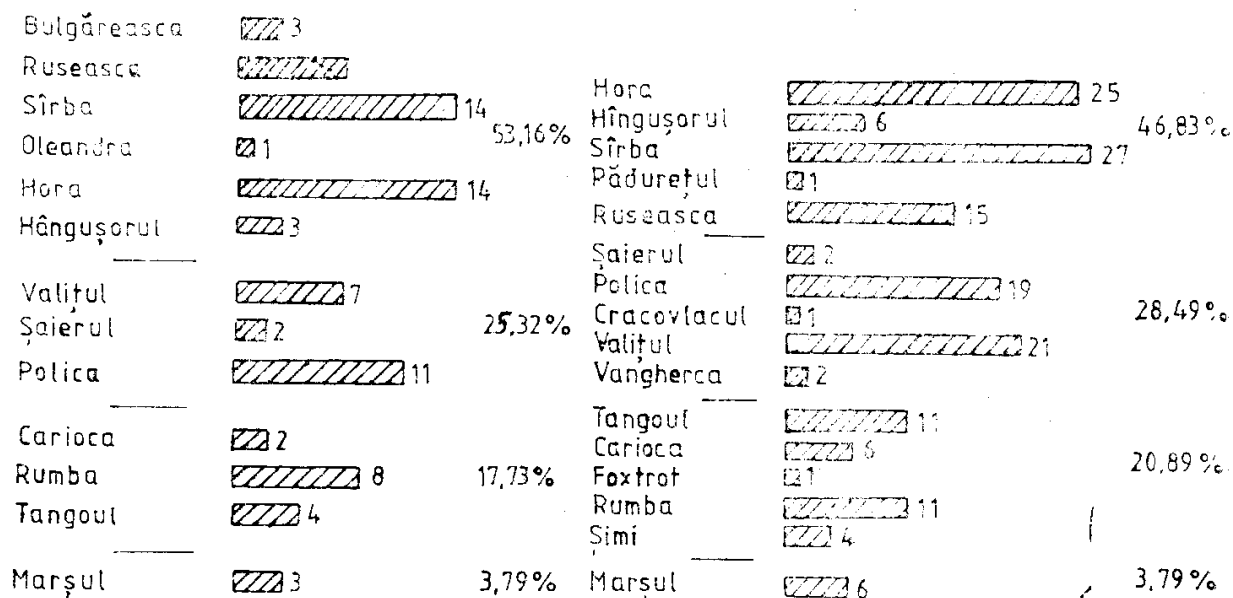
Hora se organizează, de obicei, de cîțiva flăcăii frumăși, cărora li se spune „cămărași”. Ei angajează lăutari, plătindu-i pe ziua întregă cu 500 lei (pe 11 lăutari), plus „masa și cîntea la median, cu 11 kg de vin”. Masa lăutarilor o suportă cu rîndul flăcăii care îi angajează. Flăcăii care joacă la hora plătesc o taxă proporțională cu vîrsta. Flăcăii

din alte sate nu plătesc nici o taxă. Fetele, atât cele de la sat cât și cele străine, nu plătesc nimic. Prin faptul că nu plătesc nici o taxă, decurge pentru ele obligația de a dansa cu toți flăcăii. Dacă o fată nu are plăcerea să danseze cu un flăcău, care, poate e mai sărac, sau nu se bucură de o bună reputație în sat, atunci flăcăul o poate da afară din joc. Îi spune: „Du-te la tată-to și la mă-ta să-ți faci joc” (Inform. Mașa Curagău, 25 ani, Iurceni). Fata stă între fete și nu dansează, chiar dacă o cheamă alți flăcăi care-i sînt pe plac. Flăcăul jignit o poate împiedica să danseze, izbind-o afară din *zioc*. Alți flăcăi îi pun pe lăutari să-i cînte marșul.

Flăcăii din alte sate, cînd vor să danseze cu fete din satul cu hora, se adresează flăcăilor din satul respectiv. Aceștia fac, la început, ei cîteva învîrteli cu fata, și apoi o transmit flăcăilor musafiri. Se spune că „își schimbă fetele la *zioc*”. Fetele din același sat sînt invitate la dans cu un semn din cap sau din ochi. La horă se prind întii flăcăi și apoi fetele.

Flăcăilor și fetelor din satele străine, li se spune „verișcan” și „verișcană”.

Dansurile. Repertoriul de dansuri este astăzi într-un stadiu de intensă urbanizare. Am înregistrat toate dansurile care s-au dansat la hora din Iurceni, în ziua de 5 August 1935 și la cea din Cristești în ziua de 28 August (15 August stil vechi), (vezi diagramele 1 și 2).

Dansurile jucate la Iurceni, 5 august 1935 Dansurile jucate la Cristești, 28 august 1935

Cele mai frecvente dansuri sînt cu caracte românesc: *Hora*, *Sîrba*, *Pădurețul*, *Hîngușorul* și *Rusească*. Caracteristice regiunii sînt: *Hîngușorul*, *Pădurețul* și *Jocul moldovenesc* (din grupa *horă*). Prin *Rusească* și *Sîrbă*, se înțeleg toate dansurile care se dansează repede; sînt un fel de *bătute*. Sub aparența unor dansuri cu nume străine, se ascund două grupuri de dansuri românești, pe care nu le-am putut nota, și după numele lor special.

La bogăția de dansuri vechi românești s-a suprapus, cu timpul influența dansurilor de salon din vremea stăpînirii rusești: *Valiț* (vals), *Polica* (polcă), *Șaior*, *Cracovesc*, *Venherca* și altele. De curînd, se observă influența dansurilor moderne: *Tangou* (Șimi), *Rumba*, *Carioca* (ultimul

dans la modă la orașe, în iarna anului 1935). Dacă luăm în considerație faptul că dansurile caracteristice regiunii, ca: Pădurețul, Hăngușorul și Oleandra sînt foarte rar dansate, atunci ne dăm seama că influența dansurilor orășenești asupra dansurilor de la Iurceni și împrejurimi, e covârșitoare. Urbanizarea dansurilor se poate constata și prin aceea că fețele și flăcăii manifestă o atracție deosebită pentru dansurile în doi, uitînd aproape cu totul dansurile în grup.

Dansurile caracteristice regiunii sînt astăzi puțin cunoscute printre tineret. Bătrînii însă știu multe dansuri și le dansează și astăzi pe la nunți, mese mari și cumetrii. Iată dansurile care s-au dansat în trecut: Jocul lui Bornei, Hangul, Frunza nucului, Pătlăgica, Hăngușorul, Corăghiasca, Ilenuța, Juravelul, Pădurețul, Coasa, Mărunțica, Parasehița, Hușanca, Sîsiiacul, Frunza bostanului, Sîrba de la Prut, Șarampoiul și Jocul moldovenesc.

Tinerii dansează numai: *Jocul moldovenesc*, *Hăngușorul*, *Sîrba de la Prut*, *Pădurețul* și *Juravelul*. Celelalte dansuri au fost uitate.

Ei cer astăzi dansurile noi, la modă în saloanele de la orașe. În sat, se mai cunosc și următoarele cîntece și dansuri rituale la nuntă: *cîntec de jale* („cînd îmbracă mireasa”), *Legătoarea* (cînd leagă nevasta la masa cea mare), *Hostropățul* (cînd joacă zestrea), *Cămeșa* („cînd merg la soacra cei mică cu cămeșa”), *Pădurețul* (de păhar).

Danțul („cînd scot mireasa afară din casă”) și *De zioc* (horă rituală la nuntă). Aceste dansuri rituale sînt cunoscute și astăzi, din cauză că nunta se păstrează cu toate obiceiurile ei.

Dispariția melodiilor rituale la nuntă nu e posibilă decît odată cu dispariția obiceiurilor.

Urbanizarea dansurilor. Urbanizarea dansurilor e destul de veche în această regiune. Dansurile de salon, rusești sau poloneze, au pătruns în repertoriul regiunii, sub stăpînirea rusească. Procesul de urbanizare, din trecut, s-a efectuat la fel cu urbanizarea ce se petrece, sub ochii noștri, astăzi. În comuna Sișcani, județul Lăpușna (8 km de la Iurceni), sînt patru tarafe de lăutari. Ei se angajează să cînte la horele, nunțile și balurile intelectualilor din regiune. Tarafurile sînt împărțite în două categorii. Categoria întîia, cunoaște cele mai moderne melodii de dans și cîntă la balurile intelectualilor de la „Casa Națională” (Cămin Cultural), din Nisporeni, la nunțile intelectualilor și evreilor din satele învecinate. Tarafurile de categoria a doua cîntă la horele și nunțile țărănești și la cîrciumile din tîrgul Nisporeni. Taraful de lăutari angajat la hora din Iurceni, în ziua de 5 August 1935, a plecat a doua zi la Nisporeni, fiind zi de tîrg, unde i-am întîlnit cîntînd unor săteni care-și beau adălmășul, tangoul „La căsuța albă”.

Lăutarii din Sișcani învață melodiile dansurilor moderne, după plăci de patefon¹. Lăutarii care au cîntat la Iurceni mi-au declarat că-i

¹ Informator Andrei Vasiliță, 34 ani: „Haralambie Aniței are prăvălie și are patefon. De la patefonul lui învățăm noi cîntecele moderne”.

obosește foarte mult pregătirea melodiilor nouă fiindcă: „nu apucă a învăța un dans și iese altul”. Melodiile vechi se uită cu timpul. Flăcăii cer dansuri nouă².

Flăcăii frunțași se duc și ei la balurile intelectualilor, unde învață dansuri moderne, pe care le duc apoi și la hora din sat.

Serbările culturale, organizate de intelectualii satelor, fiind urmate aproape întotdeauna de baluri, în loc să întărească ideea manifestărilor românești locale, devin factori de urbanizare a vieții satelor noastre.

Pătrunderea dansurilor moderne la sate nu înseamnă și o dezvoltare a artei coregrafice. Prea puțină deosebire știu să facă dansatorii de la sate între *rumba*, *șimi* și un *tangou*, de pildă. Ei le dansează pe toate, într-un mod exagerat, prin tropotituri și izbituri sălbatice. Și cum hora se face în mijlocul satului, pământul bătătorindu-se prea mult, de la un timp, începe să se ridice nori grei de praf. Praful învăluit de fustele largi ale fetelor care dansează îmbracă hora într-o negură deasă. După ce se termină dansul, fetele se despart de flăcăi și se duc fiecare la grupurile lor, ștergându-și sudoarea amestecată cu noroiul de pe față.

În comuna Sișcani, sînt vreo 40 de lăutari, împărțiți în patru „cumpanii”.

Ei au în fruntea lor un șef (Haralambie Anițoi, de 40 ani), care îi învață melodiile noi. El cîntă din trompet, iar cei doi copii ai săi cîntă, unul din clarinet și celălalt din truba mică. Taraful său a fost premiat la un concurs de orchestre populare, ce s-a ținut la Chișinău. Lăutarul Sunăndrel Alexandru de 38 ani, din Sișcani, și-a făcut stagiul militar la Regimentul 7 Vinători din Chișinău și a cîntat în orchestraregimentului. Aici a învățat să cînte melodiile cele mai moderne. Alt lăutar, mai în vîrstă, Filip Vasiliță, de 53 ani, originar din comuna Afumați (lingă comuna Sișcani), a cîntat în timpul războiului mondial în orchestra unui regiment din orașul Bilschi (Rusia).

Instrumentele muzicale. Și în ce privește instrumentele muzicale constatăm o urbanizare. Astăzi, cîntă din tromboane, clarinete, figoarne, flaute și alte instrumente de orchestră. În trecut, însă, instrumentele muzicale au fost românești. Informatorul Zaharia Cupeț, de 67 ani, din Cristești, ne mărturisește: „Pe timpul cînd eram eu flăcău, cânta la joc o scribeă și o cobză. Lăutarii, atuncea veneau tot de la Sișcani. Tromboanele au ieșit de vreo 40 de ani. La Sișcani era unul Ion Holban, îi spunea Mititelul, vestit în „jocuri moldovenești”.

P. ȘTEFĂNUCĂ

² Iată dansule la „modă” în vara cînd am întreprins cercetările la Iurcenii: 1. *Tangouri*: „Mă întîlneam sîmbătă seară”, „Cel din urmă tangou”, „Căsuța albă”, „Creclă”, „Zaraza”, „O singură stea”, „Iubesc femeia”, „Îți dau inima mea”, *Carioca*. Unele din aceste dansuri se cîntau atunci și la orașe, iar altele se cîntaseră cu un sezon în urmă. Oricum satele nu se țin departe de orașe în procesul de urbanizare.